

Recension

Eva Kjellander, *Jag och mitt fanskap: Vad musik kan betyda för människor*. Örebro: Studies in Music Education 8. ISBN 978-91-7668-917-2.

Den tolfte april i år disputerade Eva Kjellander på avhandlingen *Jag och mitt fanskap: Vad musik kan betyda för människor*. Med Eva Kjellander som guide får vi förmånen att möta sex hängivna musikälskare i vilkas liv Lasse Stefanz, Kiss respektive Status Quo har kommit att spela en stor och i vissa fall avgörande roll. Avhandlingens syfte är ”att undersöka hur och varför vuxna människor med ett specialintresse för en viss artist använder musiken och utövar fanskapet i sina liv” (s. 24). Som utgångspunkt för analysen finns såväl enkäter som observationer, men framför allt bygger avhandlingen på intervjuer i vilka ”tematiska livsberättelser” ger en bild av fanens livsvärldar. Valet av grundad teori (GT) som teoretiskt perspektiv och arbetsmetod innebär dessutom en ambition att utveckla en teori för att förklara informanternas utsagor.

Den övergripande strukturen i avhandlingen avspeglar arbetet fram mot en empiriskt grundad teori. Efter en kortfattad introduktion av några av GT:s principer och begrepp får vi möta de sex personer som bidragit med lejonparten av det empiriska materialet. Därefter redogör Eva Kjellander för den grundade teori om fanskap som vuxit fram ur materialet och knyter denna teori till tidigare forskning och teoribildning. I de följande fem kapitlen möter sedan den nyutsprungna grundade teorins begreppsapparat det empiriska materialet vilket nu även innefattar tidigare forskning. I detta möte sker ett ömsesidigt meningsskapande; genom den fylliga behandlingen (63 sidor) ger författaren läsaren möjlighet att förstå informanterna genom teorin, att förstå teorin genom informanterna samt, inte minst, att kunna kritiskt granska hur väl grundad teorin verkar vara.

I sitt arbete mot en grundad teori om vuxnas fanskap har Eva Kjellander i första hand stött sig på Strauss och Corbins förslag om en analytisk metod i tre faser. Hon har kodat empirin och genom komparativ analys hittat kategorier, funnit relationer mellan dessa och slutligen uppnått teoretisk mättnad samt formulerat en kärnkategori, det vill säga ett begrepp som så enkelt som möjligt förklarar en stor del av det som sägs och görs i det empiriska materialet. Denna kärnkategori är autenticitetshantering. Autenticitet kopplas i texten till begrepp som liveframträdande (i motsats till studioinspelning eller playback), äkta, jordnära, innerlig, samt genre- och bandtrohet. Kärnkategorin är grundad i kategorier som står för fanskap som identitetsmarkör, socialisation, självterapi och kvasireligion. Var och en av dessa kategorier är i sin tur grundade i ”koder” hämtade ur det empiriska materialet. Kategorin fanskap som identitetsmarkör bygger bland annat på uttalanden om smak, om att spegla sig själv i idoler och att hantera rollidentiteter. Kategorin fanskap som socialisation har växt fram ur resonemang om musik under barn- och ungdomstiden, om habitus och om genuskillnader i sätt att förhålla sig till artis-

terna. Fanskap som självterapeutisk funktion innefattar musik som flykt, identifikation och "husapotek" och kategorin fanskap som kvasireligion är grundad i koder som berör starka musikupplevelser, idoldyrkan samt musik som källa till trygghet och styrka.

Som jag förstått GT är syftet att finna teorier som är fast grundade i ett empiriskt material men innehåller begrepp och begreppssystem med användbarhet och förklaringskraft även utanför det studerade materialet. I denna avhandlings syftesbeskrivning spelar dock inte den grundade teorin en huvudroll. Författaren avverkar principerna för GT på sju sidor medan drygt sextio sidor ägnas åt att med ett vardagligt språk berätta om de tre manliga och de tre kvinnliga fansen. Att dessa berättelser bereds så mycket plats stämmer väl överens med "huvudfrågorna" (s 37) om fansens musikanvändning och musikens betydelse för dem. Det ger läsaren en intressant inblick i sex liv i musikens tecken. Lite senare, på lika många sidor, möter vi åter fansens livsvärldar men nu är texten strukturerad utifrån de begrepp som konstituerar Eva Kjellanders grundade teori. Här får även den som inte själv upplevt ett fanskap en nyanserad och mångdimensionell bild av något som vid ett ytligt betraktande kan framstå som patetiskt eller omoget men som nu visar sig vara uttryck för grundläggande mänskliga behov. Texten öppnar sig med andra ord från det partikulära ut mot det generella.

Processen att arbeta fram en grundad teori är tidsödande, iterativ och även intuitiv vilket kan göra det omständligt och ibland svårt att redogöra för den i efterhand. En god redogörelse är dock en förutsättning för att etablera en trovärdighet, ett forskaretos i texten. Resultatets kvalitet beror av hur väl forskaren lyckats kombinera noggrannhet och kreativitet medan resultatets trovärdighet till stor del hänger på hur väl hon lyckas illustrera sin egen "upptäckts väg". Eva Kjellanders avhandling ger läsaren de allra flesta pusselbitar som behövs för skapa tillit till forskningsmetod och resultat. Däremot är jag inte säker på att de alltid kommer i optimal ordning. Kierkegaard påpekade det tragiska i att livet förstås baklänges men måste levas framlänges. När det gäller forskningsrapporter är det däremot oftast bra om de både kan läsas och förstås framlänges, dvs att författaren i skrivprocessen delvis trollar bort den osäkerhet som är inbyggd i själva forskningsarbetet. Som jag redan skrivit är formen på Kjellanders avhandling kongenial med forskningsprocessen, men för mig gav det problem med avhandlingens två kortaste avsnitt – kapitlet om GT och kapitlet om den grundade teorin. De cirka tio sidorna om GT var på samma gång för omfattande och för summariska. Här hade det underlättat om författaren fokuserat på den metodiska variant som hon tänkt använda, skalat bort begrepp som inte används i den faktiska analysen och sedan lite mer utförligt illustrerat begreppsapparaten med några, gärna fiktiva, exempel. I presentationen av den grundade teorin saknade jag i stället verkliga exempel från empirin. Författaren skriver till exempel att hon efter att ha läst och bearbetat intervjumaterialet "upplevde [...] att fanskap som identitetsmarkör var en tydlig kategori" (s106). Jag som inte kan "uppleva" hela materialet blev frustrerad eftersom processen var helt ogenomskinlig vilket i sin tur gjorde det omöjligt att ifrågasätta kategoriseringarna. Jag fick visserligen veta hur kategorierna vuxit fram ur koder, men kodernas ursprung i empirin saknades ofta. Min tillit

till forskarens etos sjönk därför, men tack och lov dök de flesta pusselbitarna upp i de följande kapitlen och jag blev, delvis baklänges, övertygad om att resultaten baserades på ett analysarbete av god kvalitet.

Eva Kjellanders avhandling tillför viktig ny kunskap. Medan kopplingar mellan musik och identitet är relativt väl beforskade har starka musikupplevelser först på senare tid uppmärksammats av forskning, bland annat i Alf Gabrielssons stora inventering från 2008. I Eva Kjellanders studie om fanskap korsar dessa två forskningsspår varandra och ger oss nya aspekter på vilken betydelse och vilka funktioner musik kan ha i människors liv. På avhandlingens framsida klassificeras den som ”musikvetenskap med musikpedagogisk inriktning”. Med hänsyn till avhandlingens syfte och innehåll skulle jag säga att den snarare har en inriktning mot musikpsykologi och musiksociologi. Det hindrar dock inte att de insikter och kunskaper den förmedlar är mycket relevanta för det musikpedagogiska fältet. Frågor om till exempel genrens status, om musikalisk smak, identifikation, idoldyrkan och autenticitet har stark bäring för musikpedagogisk praktik men kanske är den hängivenhet och den kärlek till musik som informanterna ger uttryck för minst lika relevant att begrunda för ett skolmusicerande som riskerar att villa bort sig bland kunskapskrav och centralt innehåll.

Olle Zandén